

BALIQLARNING YUQUMLI KASALLIKLARI

Mardonov Jahongir Toir o'g'li¹, Ovlayarov Moniy Ergash o'g'li²

Toshkent davlat agrar universiteti

Magistratura Baliqchilik

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7232954>

ARTICLE INFO

Received: 03rd October 2022

Accepted: 10th October 2022

Online: 19th October 2022

KEY WORDS

karp, mikroskopik suvo'tlari, algologik qo'zg'atuvchilar, baliqchilik xo'jaligi, Virusl, bakteriya, mikozi, astsit-istisko, zagora.

ABSTRACT

O'zbekistonda akvakultura hozirgi kunga qadar faqat baliqchilikka —yerda sun'iy hovuzlar tayyorlab faqat karpimon baliqlar (karp, oq amur, do'ngpeshana) yetishtiriladi. Shu bilan birga baliqchilikda ham ko'pgina kasalliklar uchraydi. Ushbu maqolada baliqlarning yuqumli kasalliklari haqida so'z yuritilgan.

Baliq ham tirik jonivordir. U kasallanadi, o'sish va rivojlanishdan orqada qoladi, natijada baliq mahsuldorligi pasayadi. Kasallik deganda organizmning fiziologik funksiyalarining normalligi buzilishidir. Agarda tashqi va ichki ta'sirotlarga organizmning moslashuvi buzilsa, baliq boshqarish xususiyatini yo'qotadi, immuniteti pasayadi, baliqlar kasallikka yo'liqadi. Baliqlarning quyidagi kasallik turlari rnavjud:

A. Yuqumli bo'lmagan kasalliklar;

B. Yuqumli kasalliklar.

Yuqumli bo'lmagan kasalliklar tashqi muhitning kuchli o'zgarishi natijasida yoki moddalar almashinuvi buzilishi natijasida sodir bo'ladi.

Yuqumli kasalliklar asosan bakteriyalar, viruslar, zamburuglar, suvollar ta'sirida va invazion-umurtqasiz hayvonlar ishtirokida paydo bo'ladi. Hovuz xo'jaligida paydo bo'ladigan yuqumli kasalliklarning asosiy sababi bu eng avval tig'iz baliq o'tkazish

bilan bog'liq. Shu jumladan, qo'shimcha oziqlantirish, hovuzni o'g'itlash va suv olish havzasining maydoni bilan (otstoynik) ham bog'liq. Bundan boshqa baliqlar polikulturasi kabi omillar keskin ravishda tashqi muhit faktorlarini o'zgartiradi va kasallik paydo bo'lish xavfini namoyon qiladi. Buning natijasida moddalar almashinuvinin buzilishi sodir bo'lib, yuqumli bo'lmagan kasalliklar paydo bo'ladi.

Virusli, bakteriyali, mikozi (zamburug') va algologik (mikroskopik suvo'tlari) qo'zg'atuvchilarning tabiati orqali turli xil yuqumli kasalliklar paydo bo'ladi.

Bakteriya-virusli kasalliklar. Karp krasnuxasi (tanani qizilcha bo-sish) eng ko'p tarqalgan yuqumli kasallik bo'lib, baliqchilik xo'jaligi iqtisodiyotiga katta zarar yetkazadi. Bu kasallikning tarqatuvchisi yoki qo'zg'atuvchisi aniqlanmagan, ammo hovuz baliqchiligi xo'jaligida keng tarqalgan. Xususan sadoq

usulida boqilganda, karp orasida ko'p uchraydi (Nurek suv ombori, 1980, muallif guvoh bo'lgan). Asosiy sabab sadoqqa tig'iz o'tkazishdir.

Krasnuxa yoki qizilchaga beriluvchan baliqlar bu karp va zagoradir. Nisbatan kamroq yo'liqadigan baliqlar karas, oq amur hisoblanadi. Barcha yosh baliqlar qizilchaga beriluvchandir. Lekin eng ko'p yo'liqish yoshi bu ikki va uch yoshdagi zotlardir. Qizilchani inkubatsion davri bizning sharoitda 3-8 kun. Kasallik o'tkir va surunkali tus olishi mumkin. Belgilari: baliqning butun tanasini qip-qizil yarachalar bosadi. Baliqlar kam harakat bo'lib, suzmaydi, ularni bemalol qo'lga olasiz, qochmaydi. Qo'lga olgandan keyin qo'l bilan qorin tomoni bosilganda anal teshigidan shilimshiq modda chiqadi.

O'tkir kasallik formasi, ko'pincha bahor (aprel) va yoz boshlanishida baliqning (iyun) tana va suzgich qanotlari qizaradi. Tanada shishlar paydo boladi va tangachalar tushadi, ko'z puchaklashadi. Baliq ichi suyuqlik bilan to'lgandan keyin baliq ichida suvli astsit-istisqo rivojlanadi. Kasallik qizgin va tez tarqaladi (taxminan 2 hafta). Bu muddat ichida 80—95 % baliq nobud bo'ladi.

Qizilchani xronik (surunkali) yallig'lanishi ko'pincha yozning o'rtalarida kuzatiladi. Kasal bolgan baliq tanasida qoramtir-qizg'ish aylanma pufaklar paydo bolib, to 2 % gacha bitmaydigan yaraga aylanadi. Agarda yaralar bitib ketsa ularning o'rnida chandiqli qoladi. Chandiqli qizilchada baliqlarning 10—20 % nobud bo'ladi.

O'tkir surunkali qizilchada vodyanka (istisqo)da baliqda tangachalarning to'kilishi kuzatiladi. Ko'z puchaklashishi va yara bosish kabilar bir vaqtning o'zida namoyon bo'ladi. Bu davrda baliqlarning

o'limi keskin o'sadi. Kasallik paytida jigar shishadi, taloq, o't pufagi kengayadi. Jigar rangi yashil bo'lib, ichakka qo'yilayotgan o't moddasi qorin bo'shlig'i a'zolariga quyiladi. Natijada, to'qimalarning rangi sarg'ayadi-sariq-yashil tusda bo'ladi va ichak trakti yallig'lanadi. Ichak bo'shlig'ida shilimshiq modda va yiring to'planadi. Tabobat ta'sirida sog'aygan karplarda immunitet paydo bo'ladi. Ikkinchi marotaba kasal bo'lganda, bu karplar kasallikni yengil otkazadi. Epizootiya davrida kasallikka yo'liqmaydi. Qizilchaga ancha chidamli bo'ladi. Bunday immunitet hosil qilgan baliqlardan qizilchaga chidamli nasil olishda nasldor zot sifatida seleksiyada foydalaniladi.

Agarda baliqlarda qizilchaga xos belgilar aniqlansa darhol o'sha baliq izolatsiya qilinadi va qoni analiz qilinadi. Analiz virusologiya, bakteriologiya va boshqa belgilarga asoslangan bo'ladi.

Profilaktika maqsadida kasalliklarni xo'jaliklarda kirib kelmasligi uchun ixotaga olinadi. Yangi baliqchilik kompleksini shakllantirish uchun boshqa xo'jaliklardan sog'lom baliqlar olib kelinadi va sog'lom baliqlar vaqtinchalik karantinda saqlanadi. Karantin hovuzlarida baliqlar 20—30 kun saqlanadi. Xo'jaliklarda eng asosan kasal bo'lib sog'aygan baliqlardan nasldor otanalar saqlanadi. Kuchli immunlashgan to'da tayyorlanadi. Xo'jalik hovuzlarini va baliqlarini profilaktika uchun metil ko'ki (зеленка) va antibiotiklar bilan ishlov beriladi (van-nalarda yoki ozuqa bilan). Bunday ishlov berishlar zelyonka orqali ham amalga oshiriladi, 0,5 % zelyonka eritmasida baliqlar yuviladi.

Kasallik paydo boiishi bilan umumiy sanitariya-gigiyena chora-tadbirlari (karantin, hovuzlar dezinfeksiyasi-so'ndirilmagan ohak bilan yoki ohakli xlor)

amalga oshiriladi. Suv muhiti (pH) to 8,5 gacha yetkaziladi. Hovuzlarni insolyatsiyalash usulidan foydalaniladi (letovanie).

Bu usul har 4—5 yilda bir marta amalga oshiriladi. Ov anjomlarni (to'rlar, qayiqlar) dezinfeksiyalash kabi chora-tadbirlar amalga oshiriladi. Bu maqsad uchun (xuddi profilaktika singari) antibiotik va antiseptik (biomitsin va sintomitsin va boshqa antibiotiklar)dan foydalaniladi. Bu antibiotiklar yordamida baliqlarga maxsus vannalarda ishlov beriladi yoki antibiotiklar qorin bo'shlig'iga yuboriladi. Yana bir boshqacha usul, preparatlarni baliq ozuqasiga qo'shib berish usuli qo'llaniladi. Baliqlarni levomitsinli vannada 5 soat saqlanadi. Bunday profilaktik ishlarni bailor paytida, baliqlarni boshqa hovuzlarga o'tkazishda qo'llaniladi. Agarda uzoq masofada baliq tashiladigan bo'lsa (150—200 km) yo'lda bu eritmaning konsentratsiyasi to 150 mg/1 gacha kamayadi. Shuning uchun ham

antibiotiklarni vannaga nisbatan baliqni qorniga yuborish yaxshi natija beradi. Buning uchun nasldor va remont uchun ajratilgan baliqlarni har bir kg og'irligiga qarib ikki marotaba 20—30 mg levomitsin qorin bo'shlig'iga yuboriladi.

Qizilchaga qarshi profilaktik va davolash chorasi sifatida metil kuki ishlatiladi. Metil kuki vannaga solinadi va eritma tayyorlanib baliq qo'yib yuboriladi (2-4 soatli ishlov berilganda 200 mg/l, 12-16 soatli ishlov berilganda —50 mg/l eritma tayyorlanadi). Bu isllar baliqni transportirovka qilish paytida amalga oshiriladi. Agarda metil ko'ki kombikormga qo'shib bermoqchi bo'lsa, segoletkalar uchun norma 1—2 mg/ sutka, ikki yashar baliqlar uchun 3,5 mg / sutka hisoblanadi. Agarda kombikormga sintomitsin qo'shib beriladigan bo'lsa, segoletkalar uchun 1—2 mg/sutka, ikki yasharlilar uchun 2—3 mg/sutka norma sifatida beriladi. Bunday profilaktik choralar 8—10 kun davomida bajariladi.

References:

1. Ахмедов Х.Ю., Рахматуллаева Г.М. Использование ряски (лемна гибба) и азоллы (азолла саролиана) в качестве основного корма при выращивании карпа и белого амура. В кн. Сборник статей по проблемам рыбного хозяйства Узбекистана. —Ташкент, 2006.
2. Винберг. Методические рекомендации по сбору и обработке материалов при гидробиологических исследованиях на пресноводных водоёмах. ГОСНИИОРХ «промрыбвод». —Ленинград. 1984.
3. Виноградив В.К. Руководства по биотехники разведение и выращивания растительных рыб. М. ВНИИПРХ. - М., 1975.
4. Воснетсов В.В. Этап развития системы органов связанных с питанием у леща, воблы, и сазана Лобаратория. Экологии, морфологии института эволюции и морфологии животных им Севериевыи-1948.
5. Qurbonov R.B., Xalpayev 1.1. O 'zbekiston Respublikasi mintaqalarida intensiv baliq yetishtirish bo'yicha tavsiyalar. —Toshkent, 2011. 3—19-betlar.
6. Kurbanov. R.B. INSTRUKTSIYa po sostavleniyu tipovogo pasporta ryboxozyatvennogo vodoyomov. —Tashkent, 2006.
7. Карабаев А. Г., Владиславна К. Д. Изменения В Репродуктивной Системе В Период Клинической Смерти //Central Asian Journal of Medical and Natural Science. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 194-198.

8. Карабаев Ж., Карабаев А. Г. Ўткир панкреатитни даволашда автаном нерв тизимими реактивлигида динамик ўзгаришлар //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 28. – С. 76-80.